

Tadeusz Reroń

"Katolicka teologia moralna w poszukiwaniu własnej tożsamości", Franciszek Greniuk, Lublin 1993 : [recenzja]

Wrocławski Przegląd Teologiczny 2/1, 136-139

1994

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

lenie. Bertola w swych analizach idzie tu za duchem i metodą pracy oraz nauki Vaticanum II, do dokumentów tego Soboru i późniejszych enuncjacji Stolicy Apostolskiej odwołuje się często i chętnie. Jest to zatem także przybliżenie – *aggiornamento* myśli Kościoła ostatnich lat. Ciekawym jest samo zwrócenie uwagi na swoiście obiektywny, związany z istotą Ludu Bożego charakter braterstwa, choć ma ono zawsze swe osobowe aplikacje i odniesienia. Nie można wreszcie nie dostrzec wymiarów wspólnotowych, wykraczających poza prezbiterium czy odniesienie do kapłaństwa sakramentalnego. Dobrze, że autor stara się widzieć tu całość Ludu Bożego, choć może nie jest tu zawsze wystarczająco konsekwentny. Czasem pytania budzi pastoralny wymiar braterstwa i jego odniesienie do posługi ewangelizacyjnej.

Podniesiona tematyka braterstwa zwraca uwagę na ważną kwestię realizowaną praktycznie przez wielu kapłanów. Autor przedstawia tu w sposób bardziej systematyczny aspekty sakramentalne, teologiczne i życiowe.

ks. Andrzej F. Dziuba

Franciszek Greniuk, *Katolicka teologia moralna w poszukiwaniu własnej tożsamości*, Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1993, ss. 220.

Badania nad historią teologii moralnej pozwalają nie tylko zdobyć ogólną wizję rozwoju myśli moralnej, lecz także zapoznać się z powstawaniem pojęć, rodzeniem się idei, kształtowaniem się koncepcji oraz przyjmowaniem się ich w praktyce życia chrześcijańskiego. Tworzenie się wszelkich poglądów zazwyczaj dokonuje się w mniej lub bardziej długotrwałym procesie, zachodzącym w kontekście uwarunkowań historycznych, społecznych i kulturowych. Odnosi się to przede wszystkim do poglądów głoszonych przez teologów, ale także do orzeczeń Magisterium Kościoła. Znajomość genezy i dojrzewania pewnych ustaleń szczególnie jest ważna dla poznania tego, co w ujęciach teologii moralnej posiada wartość istotną, ponadczasową i niezmienną. Weryfikowanie dawniejszych ujęć pod tym kątem widzenia jest stałą potrzebą przy uprawianiu teologii moralnej. Nie powinno to prowadzić do relatywizmu, lecz raczej stać się pełniejszym odczytywaniem Bożych wskazań i wyrażania ich w języku swego czasu. Stąd zrozumiałą jest rzeczą, jak wielką wagę dla tych celów posiada znajomość przemian, jakie zachodziły w dziejach myśli moralnej.

Wychodząc temu naprzeciw, w ramach Sekcji Teologii Moralnej Wydziału Teologii KUL, powołano w 1974 r. odrębną katedrę historii teologii moralnej. Przeprowadzane badania naukowe w ramach tej katedry zaowocowały kilkoma rozprawami habilitacyjnymi, doktorskimi i magisterskimi. W nurcie tych badań historycznych powstała także książka wieloletniego Kierownika tej sekcji ks. prof. dra

hab. Franciszka Greniuka pt. *Katolicka teologia moralna w poszukiwaniu własnej tożsamości* wydana przez Redakcję Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Jest to druga w Polsce, obok *Historii teologii moralnej* ks. Jana Pryszmonta (Warszawa 1987), próba wyczerpującego opracowania dziejów katolickiej teologii moralnej od przełomu XIX i XX w. Czas, którym zajmuje się ks. Greniuk, jest dla tych dziejów okresem szczególnym. Ma bowiem wówczas miejsce specyficznym pojmowana stabilizacja sytuacji geopolitycznej w Europie. Europa zaś zawsze odgrywała w historii tej dyscypliny znaczącą rolę. W zakresie dziejów myśli europejskiej następuje powrót do systemu filozoficzno-teologicznego zwanego tomizmem, który uznano za najbardziej odpowiedni do zaradzenia bolączkom ówczesnych czasów.

Omawiana książka ma cztery rozdziały. Pierwszy nosi tytuł „Krytyka i postulaty odnowy”. Składają się nań dwa artykuły. Pierwszy przedstawia głosy krytyki przedsoborowej. Koniec wieku XIX i początek XX jest świadkiem bardzo licznych głosów krytycznych wypowiedzianych pod adresem katolickiej teologii moralnej. Pochodziły one ze strony ludzi zatroskanych o jakość uprawianej przez siebie dyscypliny, którzy byli zarazem jak najbardziej powołanymi do tego, aby wspomnianą sytuację krytyczną widzieć i starać się jej zaradzić. Autor podzielił te głosy na okresy: u początku XX wieku, lata międzywojenne i po II wojnie światowej. Artykuł drugi omawia odnowę soborową teologii moralnej. Sobór Watykański II był bowiem wydarzeniem szczególnie ważkim dla teologii jako całości, w tym także dla teologii moralnej. Zainspirowany tym, co się działo w ówczesnym świecie, uwrażliwiony na znaki czasu, spowodował dokonanie odnowy w zastanych strukturach, pojęciach i postawach badawczych. Był wyrazem nowej teologii o tyle, o ile został przygotowany pod wpływem pionierów odnowy teologii katolickiej. Stąd autor prezentuje poglądy autorów z okresu przed Soborem. Przedstawia też inspiracje samego Vaticanum II oraz szeroko omawia zaistniałą sytuację w teologii moralnej w okresie posoborowym.

Rozdział drugi nosi tytuł „Nurt myśli alfonsjańskiej”. W artykule pierwszym (*Witorna recepcja teologii moralnej św. Alfonsa Liguori*) autor zauważa, że sytuacja istniejąca w katolickiej teologii moralnej pierwszych dziesiątków XIX w. była jednym z czynników sprzyjających recepcji myśli alfonsjańskiej. Nadała ona w dużej mierze kształt i tożsamość teologii moralnej XX w. Jednakże teologia ta w opracowaniu św. Alfonsa oraz jego kontynuatorów nie mogła zaradzić potrzebom odczuwanym na przełomie XIX i XX w., a także w bieżącym stuleciu. Toteż nastąpiło powolne wyciszanie się jej w wieku XX, o czym pisze autor w artykule drugim (*Krytyka i zanikanie alfonsjanizmu*). Nie znaczy to jednak, iż zanikło całkowicie zainteresowanie myślą teologiczno-moralną samego św. Alfonsa w drugiej połowie XX w. Wręcz przeciwnie, można powiedzieć, iż w ostatnim zwłaszcza dziesiątku lat, wręcz nasiliło się wyraźnie. Stało się to na skutek przypadającego stulecia uznania św. Alfonsa doktorem Kościoła i obchodów dwusetnej rocznicy jego śmierci. Obie te rocznice stały się okazją do podjęcia odpowiednich studiów oraz wyrażenia opinii przez Urząd Nauczycielski Kościoła. Autor zatem w artykule trzecim (*Echa rocznicowe*) omawia

reperkusje, jakie spowodowały obchodzone rocznice oraz przedstawia sytuację aktualną odnośnie do alfonsojanizmu w dzisiejszej teologii moralnej.

Rozdział trzeci omawianej książki traktuje o neotomizmie na płaszczyźnie teologii moralnej. Jak sama nazwa wskazuje chodzi tu o system św. Tomasza z Akwinu występujący u filozofów i teologów końca XIX w. i w bieżącym stuleciu. W artykule pierwszym autor przedstawia recepcję neotomizmu, omawia genezę odrodzenia neotomizmu, przedstawia także ośrodki jego uprawiania. Opowiedzenie się za neotomizmem było wyborem orientacji raczej filozoficznej niż teologicznej, co zadecydowało na przeciąg więcej niż jednego wieku o kształcie katolickiej teologii moralnej. Do szerokiej recepcji neotomizmu przyczynili się bowiem w dużej mierze autorzy rozpraw etycznych. Nic więc dziwnego, że artykuł drugi (*Neotomizm na płaszczyźnie etycznej*) przedstawia głównych reprezentantów oraz mówi o ich osiągnięciach i ich wpływach. To, co zostało dokonane na płaszczyźnie filozoficznej, było nieodzowne do zaistnienia i zrozumienia procesów dokonujących się w zakresie refleksji teologicznej. Zatem w kolejnym artykule przedstawieni są główni reprezentanci neotomizmu na płaszczyźnie teologiczno-moralnej oraz ich osiągnięcia i wpływy. W końcu autor przedstawia „sytuację neotomizmu po Soborze Watykańskim II”. Najpierw omawia stanowisko Soboru odnośnie wykorzystania systemu św. Tomasza z Akwinu, by potem przedstawić ocenę Kościoła posoborowego.

Duch odnowy soborowej, który dotyczy różnych dziedzin życia chrześcijańskiego, zaowocował także w zakresie odnowy katolickiej teologii moralnej. Odnowa dotyczy zarówno samoświadomości metodologicznej, jak też doboru idei wiodącej, będącej podstawą organizacji całego wykładu doktryny moralnej. Rozdział czwarty zatytułowany „Ku nowemu obliczu” przedstawia zatem najpierw „reorientację metodologiczną”. Zrywa ona z moralnością potrydencką, zwraca się ku moralności biblijnej, przybiera nowe cechy: rys kairológiczny, antropologiczny, personalistyczny, ekumeniczny, wspólnotowy. Ubiblijnienie teologii moralnej spowodowało konieczność zmiany w patrzeniu na problem sakramentalnego aspektu życia chrześcijańskiego. Toteż w teologii moralnej dokonuje się reorientacja sakramentologiczna. Autor przedstawia początkowo tradycyjne rozumienie problematyki sakramentalnej, a później nowsze rozumienie sakramentów. Do dziedzin, w których posoborowa reorientacja występuje bardzo wyraźnie, należy także dział teologii moralnej poświęcony cnotom, czyli aretologia. Kolejny artykuł omawia zatem reorientację dokonującą się w zakresie aretologii, która od czasów św. Tomasza z Akwinu na dobre zagościła w teologii moralnej.

W podsumowaniu należy stwierdzić, że posoborowa teologia moralna przeszła czy, właściwiej, przechodzi reorientację. Dlatego teologów moralistów czeka jeszcze wiele trudnej pracy. Zadaniem współczesnej teologii moralnej jest zajmowanie się przeszłością po to, aby harmonizować nowe doświadczenia z dawnymi tradycjami. Znajomość dziejów teologii moralnej pozwala zachować własną tożsamość teologii moralnej. Nie chodzi tu tylko o refleksję nad moralnie zobowiązującymi aspektami wiary chrześcijańskiej, ale także o zachowanie tożsamości zasad i treści moralnych, mimo zmieniających się warunków życia człowieka wszystkich czasów. Do poznania tych dziejów przyczynia się niniejsza rozprawa.

Publikacja ks. prof. F. Greniuka napisana jest z wielkim znanstwem problematyki. Autor zajmował się nią od dawna, czego owocem były liczne artykuły. Brakowało jakiejś szerszej syntezy tej problematyki. Nieobecność dziejów teologii moralnej prawosławnej i protestanckiej nie umniejsza tej pracy. Zainteresowanych tą problematyką można odesłać do *Historii teologii moralnej* ks. J. Przyszmonta.

ks. Tadeusz Reroń

Ks. Stanisław Olejnik, *Dar – Wezwanie – Odpowiedź. Teologia moralna*, t. 7: *Moralność życia społecznego*, Wydawnictwa Akademii Teologii Katolickiej, Warszawa 1993, ss. 394.

Teologowie moralisci na ogół podejmują opracowania monograficzne poświęcone zagadnieniom szczegółowym, jak sprawy małżeństwa, rodziny, etyki seksualnej, sztucznego zapłodnienia, przeszczepów, eutanazji, choroby, śmierci, pracy, ochrony środowiska itp. Trudniej jest jednak z syntezami teologii moralnej, zwłaszcza podręcznikowymi. Powstały już na terenie naszego kraju syntezy, w których zaczęto stopniowo realizować postulat odnowy posoborowej. Do nich należy *Teologia moralna ogólna* – praca zbiorowa pod redakcją ks. Bogusława Inlendera, bpa Stanisława Smoleńskiego i ks. Stanisława Podgórskiego, która miała już trzy wydania. Pryncypiom jest też poświęcone opracowanie ks. prof. Stanisława Witka. W końcu z głęboką satysfakcją należy odnotować pierwszą od bardzo dawna syntezę całości teologii moralnej ks. prof. Stanisława Olejnika. Wypełnia ona dotkliwą lukę i stanowi ogromnie ważną pomoc dydaktyczną.

Dzieło, którego ostatni tom pojawił się na półkach księgarskich, jest kontynuacją trzech poprzednio wydanych syntez podręcznikowych. Znacznie je jednak poszerza i pogłębia. Jest pełniejszą odpowiedzią na wszystkie postulaty Soboru Watykańskiego II. Zawiera także bogatą literaturę przedmiotu, zwłaszcza w języku polskim.

Pierwsze trzy tomy zawierają ogólną teorię życia chrześcijańskiego, pozostałe poświęcone są teologii moralnej szczegółowej. Jest to już wejście w obszar ukonkretnionej egzystencji chrześcijańskiej, gdzie czyny i postawy ludzkie są nośnością aksjologiczną zyskują ze ściśle określonych przesłanek teologiczno-moralnych.

Zagadnienia społeczne, którym poświęcony jest omawiany tom, są zawsze aktualne. Wiele się na ten temat pisze. Niedawno na rynku księgarskim ukazała się książka ks. Józefa Majki *Etyka społeczna i polityczna*, która jest niejako kompendium wiedzy na temat nauki społecznej Kościoła. W nurcie tych zagadnień pojawia się więc publikacja znakomitego uczonego, teologa moralisty ks. Stanisława Olejnika.